

Вимоги, які закріплені в законодавстві насамперед обґрунтованість судових рішень, зокрема під час обмежень воєнного стану, дають змогу наголосити на тому, що саме конституційні засади винесення судових рішень служать гарантією захисту законних інтересів, прав і свобод людини і громадянина стосовно вирішення правових конкретних питань, а зловживання чи нехтування цим громадянським правом є порушенням як національного законодавства, так і конвенційного права на справедливий суд.

А виклад судом підстав прийняття рішення не лише полегшує розуміння та сприяє визнанню сторонами суті рішення, а є насамперед гарантією проти свавілля. Що зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати доводи, що лежать в основі рішення і забезпечують його правомірність та унеможливорює умови, при яких особа піддається не обґрунтованому та свавільному покаранню, що може поставити під загрозу людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку, які визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-18>

ЧИ МОЖЕ РОЗМІР «ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ» БУТИ ВИЩИМ, НІЖ РОЗМІР ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ?

Задорожня Галина Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Задорожний Юрій Анатолійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна*

Формулюванню відповіді на питання, що водночас слугує назвою цієї публікації, має передувати окреслення загальнодержавної правової проблеми, з «надр» якої це питання *a priori* висновується.

Однією з кричущих проблем правової системи України і національного державотворення загалом є багаторічне безвідповідальне реформування юридичних осіб публічного права, за результатами якого нерідко роками продовжують одночасно співіснувати «нові» і «старі» державні органи фактично з одним і тим же функціоналом, що зумовлює подвійні бюджетні витрати на утримання осіб, що входять до «штатного розпису» цих державних органів. При цьому, тим особам, які входять до штату «старого» державного органу заборонено виконувати будь-які професійні функції, проте дозволено роками отримувати заробітну платню, яка здебільшого є значно вищою за середню заробітну плату в державі. До прикладу, такими державними органами є: Державна архітектурно-будівельна інспекція і Державна інспекція архітектури та містобудування України; Верховний Суд України і Верховний Суд; Окружний адміністративний суд міста Києва і Київський міський окружний адміністративний суд та ін. Так, до прикладу, ВАС України з 15 грудня 2017 року і донині перебуває у стані ліквідації.

Отже, постає питання: державні кошти – це «нічий» кошти, тому їх не шкода, а, відтак, можна витратити куди і як заманеться? Проте це не так. «Державні» кошти – це зрештою кошти кожного із нас. Ми – це платники податку, які не лише мають право, а й повинні вимагати від держави розумного, збалансованого, перспективного і головне справедливого використання державних коштів, натомість винні особи, незалежно від посад і партійної належності, зобов'язані нести політичну, конституційно-правову і навіть кримінальну відповідальність за свою «антидержавницьку» та «антибюджетну» політику і діяльність. Будь-яка держава не може бути економічно успішною, соціально розвинутою і забезпеченою у разі якщо вона є таким поганючим господарем і розпорядником коштів свого народу. Особливо це питання вкрай гостро стоїть в Україні, яка вже дев'ятий рік поспіль перебуває у стані наджорсткої війни, витрати на яку в рази перевищують її власний бюджет. Це, *по-перше*.

По-друге, вочевидь, що представники держави й самі добре усвідомлюють наявність проблеми, що пов'язана є реорганізацією, припиненням чи утворенням суб'єктів публічної влади. Нагадаємо, що в лютому 2022 року Президент України підписав Закон України «Про адміністративну процедуру», який набере чинності 15 грудня 2023 р. Однією з його новел є інститут «правонаступництва адміністративного органу»: «Правонаступництво адміністративного органу – це повний або частковий перехід компетенції (функцій, повноважень та відповідальності) від одного адміністративного органу

до іншого, що здійснюється в порядку, визначеному законом» (стаття 25)¹.

Цитована вище стаття 25 «увійшла» до тексту Закону України «Про адміністративну процедуру» за ініціатииви Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, який з власного досвіду знає наскільки складно вирішувати судові спори «реорганізаційно-ліквідаційного» формату, позивачами в яких здебільшого є особи «штатного розпису» реорганізованих/ліквідованих органів державної влади, які претендують на свою частку відповідних виплат із бюджету державу. Предметний аналіз правомірності чи неправомірності вимог клопотальників щодо таких виплат у кожному конкретному випадку встановлює суд.

Повертаючись до питання: «Чи може розмір «пенсійного забезпечення» бути вищим ніж розмір заробітної плати?», одразу скажемо «ні».

Така відповідь вбачається з аналізу, до прикладу, судової справи № 640/26846/20 за позовом судді Вищого адміністративного суду України у відставці². Поява цього судового клопотання пов'язана з конституційно-судовою реформою 2016 р., невід'ємним складником якої став Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 1402-VIII)³, який унормував створення Верховного Суду (Глава 5) і водночас у пункті 7 перехідних і прикінцевих положень визначив, що «з дня початку роботи Верховного Суду у складі, визначеному цим Законом, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України **припиняють свою діяльність та ліквіднуються** [Вид. – автори] у встановленому законом порядку».

Водночас Рішенням Конституційного Суду України № 2-р/2020 від 18.02.2020 р. положення пункту 7 розділу XII «**та ліквіднуються**» в частині Верховного Суду України визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним)⁴. Таким чином, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий

¹ Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

² Постанова ВП ВС від 16 лютого 2023 р., справа № 640/26846/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303277>

³ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20#Text>

адміністративний суд України *припинили свою діяльність*, проте і донині ці суди *не ліквідовані* і надалі перебувають в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що поряд з іншим, слугує підставою для неприпинення трудових відносин осіб зі «штатного розпису» цих державних органів та виплаті таким особам заробітних плат, винагород за рахунок Державного бюджету України. Відтак, складається дивна ситуація, за якої держава роками виплачує бюджетні кошти тим, кому вона заборонила працювати. Водночас означені особи нерідко покликаються до суду з метою отримання максимально можливих виплат, грошових утримань від держави.

Так, позивач у справі № 640/26846/20 в 2016 році пішов у відставку з посади судді ВАС України, отримавши грошове утримання, виходячи з посадового окладу судді ВАС України, який складав 37 836 грн (розмір складової суддівської винагороди обраховувався на підставі встановленого розміру посадового окладу для судді місцевого суду в розмірі 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб та коефіцієнта 1,2 для судді вищого спеціалізованого суду), проте в 2020 році він звернувся з позовом до суду з метою «обчислення і перерахунку щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці» відповідно до «суддівської винагороди, яка вираховується при призначенні / перерахунку щомісячного грошового утримання судді у відставці, і складає 238 275 грн, з яких: посадовий оклад (з урахуванням коефіцієнта 1,255) – 132 375 грн ($2118 \cdot 50 \cdot 1,25$); доплата за вислугу років (80%) – 105 900 грн; перебування на адміністративній посаді – 0, науковий ступінь – 0; робота, що передбачає доступ до державної таємниці, – 0». Позивач зважив, що 18 лютого 2020 р. Конституційний Суд України ухвалив Рішення № 2-р/2020, яким визнав такими, що не відповідають Конституції України, окремі положення (до прикладу, пункт 25) розділу XII Закону № 1402-VIII. З огляду на це, позивач дійшов висновку, що в нього виникло право на перерахунок щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці відповідно до вимог статті 135 Закону № 1402-VIII. Наразі ця справа по суті не вирішена, вона направлена на новий судовий розгляд до суду першої інстанції⁵.

Узагальнюючи вище наведене, вкажемо : а) суд, вирішуючи означену вище справу по суті, має зважити, що у сфері пенсійного забезпечення справедливим має визнаватися універсальний підхід «пропорційного співвідношення між страховими внесками та

⁵ Постанова ВП ВС від 16 лютого 2023 р., справа № 640/26846/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303277>

призначеним розміром пенсійних виплат» (рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 р. № 1-р/2018 (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання)⁶, інакше – кошти з Пенсійного фонду держави будуть несправедливо виплачуватися одним за рахунок інших, що є неприпустимим у правовій, соціальній державі⁷; б) держава зобов'язана забезпечити формування усталеної практики щодо механізму реорганізації/ліквідації державних органів у разі об'єктивної необхідності її здійснення, визначити чіткий «дедлайн» проведення цієї процедури у часі і просторі і щоразу притягувати до юридичної відповідальності тих суб'єктів, чия дії, бездіяльність або правові акти яких призвели до порушення національного законодавства у цій сфері правовідносин.

⁶ Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>

⁷ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України : навч. посіб. Запоріжжя : Дике поле, 2012. 480 с. С. 405.